

”Lahtarit eivät vaan saa kuningasta”

Suomen vuoden 1918 valtiomuutokiista amerikansuomalaisten sanomalehtien Päivälehdien
ja Raivaajan uutisoinnissa

Niklas Tenovuo
Kandidaatintutkielma
Euroopan ja maailman historia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Toukokuu 2025

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Historia
Niklas Tenovuo

”Lahtarit eivät vaan saa kuningasta” – Suomen vuoden 1918 valtiomuotokiista amerikkansuomalaisten sanomalehtien Päivälehdessä ja Raivaajan uutisoinnissa

Sivumäärät: 24 sivua, 1 liite.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomessa vuonna 1918 käydyssä valtiomuotokiistan uutisointia kahdessa poliittisesti eritavoin suuntautuneessa amerikkansuomalaisessa sanomalehdessä. Tutkielmassa yhdistyy Pohjois-Amerikkaan kohdistunut suomalainen siirtolaisuus sekä itsenäisen Suomen alkuvaiheiden poliittinen historia.

Suomessa vuoden 1918 keväältä syksyille kestänyttä valtiomuotokiistaa tarkastellaan amerikkansuomalaisten porvarillisesti painottuvan Päivälehdessä sekä sosialistisen Raivaajan samalle ajanjaksolle ajoittuvan uutisoinnin välityksellä. Erityisesti Raivaaja tarjoaa aiheeseen kiinnostavan kurkistusikkunan, sillä sosialististen lehtien toiminta Suomessa oli tuona aikana pääosin estetty. Tutkimuksen tarkoituksena on valottaa amerikkansuomalaisten siirtolaisten suhtautumista suuriin mullistuksiin, joita heidän entisessä kotimaassaan tapahtui itsenäistymisen alkuaikoina.

Tutkimukseni perusteella Päivälehdessä ja Raivaajan toimituksissa oltiin hyvin kiinnostuneita Suomen valtiomuotokamppailusta kesällä 1918, ja etenkin Raivaaja uutisoi aiheesta ahkerasti ja intohimoisesti. Päivälehdessä kirjoittelu oli kautta linjan pidättyväisempää, mikä saattoi johtua halusta vältellä uutisointia tunnustamansa hallituksen yhteyksistä Saksaan tilanteessa, jossa ensimmäinen maailmansota oli johtanut hyvin saksalaisvastaisen ilmapiirin kehittymiseen Yhdysvalloissa.

Mielenkiintoisena havaintona tutkimuksessa tuli valtiomuotokiistaan liittyvän uutisoinnin sekavuus ja suora virheellisyys, johon molemmat lehdet vuorollaan syyllistyivät sekä vaihtelevuus uutisoinnin laadussa. Näistä johtuen on oletettavaa, että lehtien lukijoilla oli ajoittain hankaluuksia muodostaa totuudenmukaista kuvaa Suomen valtiomuotokiistan etenemisestä vuoden 1918 kevään ja syksyn välisenä aikana.

Avainsanat: sanomalehdet, siirtolaisuus, poliittinen historia

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Suomi vuonna nolla	1
1.2	Mitä tutkitaan ja miten?	2
1.3	Aiempaa tutkimusta	3
1.4	Alkuperäisaineisto	4
2	Kevät, konservatiivien monarkiahaaveet julki	6
2.1	Ajatus monarkiasta nostaa päätään	6
2.2	Päivälehti ja Raivaaja liittyvät keskusteluun	7
2.3	”Suomen kansalaisille”	9
3	Kesä, poliittista köydenvetoa hallitusmuodon ympärillä	11
3.1	Senaatin esitys uudesta hallitusmuodosta	11
3.2	Saksa puuttuu peliin, lehdissä sekavaa uutisointia	12
3.3	Kaikki keinot käyttöön, vuoden 1772 laki sekä jälleen sekavaa uutisointia	15
4	Syksy, kuningas tulee, oletko valmis?	18
4.1	Prinssi vastaa kutsuun	18
4.2	Vaalilla valittu kuningas	20
4.3	Haaveet kaatuu	21
5	Disinformaatiota ja sisäpiiritietoja	23
	Lähteet	25
	Liitteet	27
	Liite 1. Raivaajan ja Päivälehdessä kaikki Suomea koskevat uutiset sekä uutiset liittyen hallitusmuotokeskusteluun lukumääräisesti toukokuulta marraskuulle vuonna 1918.	27

1 Johdanto

1.1 Suomi vuonna nolla

Suomessa elettiin vuonna 1918 ennennäkemätöntä poliittisten myllerrysten aikaa, jossa itsenäisyytensä ensiaskeleita tapaileva Suomi heitettiin heti ensimmäisenä elinvuotenaan altaan syvään päätyyn. Alkuvuodesta käydyn katkeran sisällissodan jälkeen oli edessä valtavia haasteita. Miten hoitaa sisällissodan jälkiselvittely ja yhdistää kahtiajakautunut kansa? Kuinka navigoida yhä riehuvan ensimmäisen maailmansodan ja sen osapuolina taistelevien suurvaltojen ristiaallokossa? Näiden lisäksi eräs Suomen historian hieman unohdetumpi episodi alkoi poliittisena ongelmana nostaa päätään keväällä 1918 sisällissodan voiton jo käytännössä ratkettua valkoisen armeijan hyväksi: miten muodostaa itsenäisyysjulistuksen ja vapaussodan kautta luodun vastasyntyneen ja suvereenin kansakunnan valtiojärjestys? Asiaa monimutkaisti entisestään se, ettei kysymys ollut pelkästään sisäpoliittinen.

Valtiomuotokysymys sisälsi nimittäin jo alusta alkaen vahvan ulkopoliittisen elementin, kun tasavallan vaihtoehdoksi kaavailun monarkian hallitsijaa lähdettiin etsimään Suomen valtion ulkopuolelta.¹

Vuoden 1918 monarkistinen liikehdintä alkoi keväällä sisällissodan jälkeisen tynkäeduskunnan konservatiivisimmasta siivestä RKP:n ja Vanhasuomalaisen leiristä. Syksyyn mennessä monarkia oli noussut tasavaltalaista valtiomuotoa suosittumaksi jo koko istuvan parlamentin keskuudessa.² Monarkian kannatukselle oli poliitikkojen keskuudessa erilaisia syitä. Yhtäällä vasemmiston masinoima vallankumous oli säikäyttänyt laillisuutta ja järjestystä vaalivat parlamentin oikeistolaisemmat osat, jotka alkoivat epäillä tasavaltalaisuuden ja demokraattisuuden Suomessa kehittyneen jo liian pitkälle. Toisaalla parlamentin kaikkein konservatiivisimmassa siivessä, erityisesti RKP:n riveissä alkoi syttyä kaipuu ”vanhaan ja hyvään” kuningasvallan aikaan.³ Parlamentin liberaalissa laidassa, pääosin Svinhufvudin Nuorsuomalaisen leirissä pyrittiin sen sijaan ajattelemaan reaalioloihin perustettua valtiomuotoa. Siellä monarkiasuuntausta perusteltiin ulkopoliittisin perustein, lähinnä Saksan mukanaan tuoman poliittisen turvan, tai jopa valtiollisen laajentumisen

¹ Majander ym. 2006, 109.

² Sisällissodan jäljiltä valtaosa sosiaalidemokraattien kansanedustajista oli joko vangittuna tai maanpaossa, ja istuva eduskunta käsitti vain runsaat 100 kansanedustajaa, joista lähes kaikki edustivat porvaripuolueita. Manninen ym. 1992, 161–163; Majander ym. 2006, 105–118.

³ Vares 1998, 62–65.

mahdollisuuksien kautta.⁴ Valtioneuvos J.R. Danielson-Kalmarin sanoin moni Suomessa koki tuolloin että ”oli valittava anarkian ja monarkian välillä”.⁵

Kotimaan lisäksi valtiomuotokeskustelua seurattiin tarkasti myös Atlantin valtameren toisella puolella. Vuonna 1918 elettiin Suomesta lähteneen amerikansiirtolaisuuden kulta-aikoja. Vuosien 1870 ja 1919 välillä Pohjois-Amerikkaan lähti Suomesta arviolta noin 300 000 siirtolaista, joista valtaosa asettui Yhdysvaltoihin.⁶ Siirtolaisuus oli huipussaan 1910-luvulla, jolloin Yhdysvalloissa asui jopa 150 000 Suomessa syntynyttä amerikansuomalaista siirtolaista.⁷ Uuden kotimaan kaukaisesta sijainnista huolimatta valtaosa siirtolaisista piti tiivistä yhteyttä Suomeen. Suomen tapahtumia seurattiin tarkasti yksityisen kirjeenvaihdon, mutta etenkin useiden amerikansuomalaisten sanomalehtien välityksellä.⁸ Vuonna 1918 eri puolilla Yhdysvaltoja ilmestyi viikottain useita porvarillisia ja sosialistisia sanomalehtiä, joista osa ilmestyi lähes päivittäin.⁹ Lehdille olikin uudessa kotimaassa kysyntää. Valtaosa suomalaisista siirtolaisista oli lukutaitoisia, ja 1910-luvun lopulla lähes jokaiseen amerikansuomalaiseen talouteen ilmestyi amerikansuomalainen lehti.¹⁰ Vuoden 1918 valtiomuotokiista kiinnosti amerikansuomalaisia yli poliittisten jakolinjojen, ja sitä seurattiin aktiivisesti lehtien välityksellä.

1.2 Mitä tutkitaan ja miten?

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomen vuoden 1918 valtiomuotokiistaa kahden amerikansuomalaisen lehden, sosialistisen *Raivaajan* sekä poliittisesti sitoutumattomaksi julistautuneen, joskin porvarilliselle puolelle kallistuneen *Päivälehd*¹¹ uutisoinnin välityksellä. Tarkoituksena on tutkia, miten valtiomuotokiistasta uutisoitiin Atlantin toisella puolen, ja miten näiden kahden poliittiselta taustaltaan erilaisen lehden uutisointi aiheesta erosi toisistaan. Pyrin myös selvittämään jakautuiko lehtien uutisointi aiheen ympärillä samojen poliittisten linjojen mukaan kuin Suomessa, vai oliko mahdollisesti jotakin eroavaisuuksia. Tätä vertailua ei kuitenkaan tehdä suhteessa suomalaiseen lehdistöön, vaan kysymystä peilataan tutkimuskirjallisuudesta ilmi käyviin tietoihin Suomen eri poliittisten

⁴ Vares 1998, 70.

⁵ Vares 1998, 77–78.

⁶ Kero 1996, 54.

⁷ Kero 1997, 155.

⁸ Svärd 2008, 1.

⁹ Kero 1997, 155–157.

¹⁰ Kero 1997, 156.

¹¹ Kero 1997, 163.

puolueiden suhteesta valtiomuotokysymykseen.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan kronologisesti kolmen valtiomuotokiistan etenemistä keväästä syksyyn käsittelevän pääluvun kautta. Ajallisesti tutkimus keskittyy vuoden 1918 huhtikuun lopulta marraskuun alkuun. Huhtikuun lopulla 1918 Suomessa painetussa Uudessa Suomettaressa julkaistiin ”Tulevaisuuden rakentaminen” pääkirjoitussarja, jossa vanhasuomalaisten keulahahmoihin kuuluneet Enst Nevalinna sekä J.K. Paasikivi kirjoittivat monarkistisen valtiojärjestyksen puolesta.¹² Tämän jälkeen valtiomuotokysymys alkoi ilmestyä tasaiseen tahtiin myös Raivaajan ja Päivälehdessä sivuilla. Marraskuun yhdeksäntenä päivänä 1918 Saksan keisari luopui vallankumouksen seurauksena kruunustaan, mikä löi viimeisen naulan monarkiahaaveiden arkkuun.¹³

Tarkastelen sanomalehti uutisia sekä laadullisin, että määrällisin menetelmin. Uutisten määrällisellä luokittelulla pyrin muodostamaan kuvaa siitä, minkälaista vaihtelua hallitusmuotokeskustelun intensiteetissä tapahtui tutkimuksen aikajanalla, ja oliko jompi kumpi lehdistä mahdollisesti aktiivisempi asian suhteen. Laadullisen tutkimuksen perusteella pyrin arvioimaan sosialististaustaisen ja porvarillistaustaisen uutisoinnin eroavaisuuksia vertailemalla lehtien samoista aiheista kirjoittamien uutisten sisältöjä keskenään.

1.3 Aiempaa tutkimusta

Suomen vuoden 1918 valtiomuotokamppailu on jäänyt vähäiselle huomiolle suomalaisen historiankirjoituksen tavanomaisessa aiheistossa. Sitä on usein totuttu pitämään vain outona kuriositeettina tai ”häviäjän historiana”, ja monarkian mahdollisuutta Suomessa jopa eräänlaisena vitsinä.¹⁴ Viime vuosikymmeninä aihetta on suomalaisessa historiantutkimuksessa kuitenkin alettu raottaa hieman enemmän, ja sen merkitys osana itsenäisen Suomen poliittista historiaa on aiempaa paremmin tunnustettu. Aihetta käsittelevien julkaisujen määrä on tästä huolimatta vielä vähäinen, ja tieteelliseltä pohjalta kirjoitetuista teoksista Vesa Vareksen *Kuninkaantekijät* (1998) lienee yhä ainoa puhtaasti vuoden 1918 monarkiahanketta käsittelevä yleisteos. Käytänkin tuota kirjaa Mikko Majanderin, Mikko Uolan, ja Vesa Vareksen teoksen *Kansanvalta koetuksella* (2006) ohella tämän tutkimuksen pääasiallisena tausta-aineistona. Näiden kahden teoksen kautta pyrin hahmottamaan vuoden 1918 valtiomuotokiistan laajempaa sisä- ja ulkopoliittista kontekstia.

¹² Vares 1998, 73.

¹³ Majander ym. 2006, 300.

¹⁴ Vares 1998, 5.

Amerikansuomalaisten lehtien tutkimisessa ja tulkitsemisessa käytän apuna erityisesti Joni Svärdirin *Aatteiden kahlitsemat sanat* (2008) sekä Antti Metsämäen *Suomen sisällissota amerikansuomalaisessa Industrialisti-lehdessä vuosina 1917-1918* (1999) pro gradu-töitä. Tutkielmat käsittelevät amerikansuomalaisten lehtien uutisointia Suomen tapahtumista sekä tiedonkulkua Suomesta Yhdysvaltoihin vuosien 1917 ja 1918 aikana.

Nämä kaksi pro gradu työtä ovat olleet myös hyödyllisiä auttaessa ymmärtämään, miten tuon ajan sotasensuuri vaikutti sanomalehtien toimintaan sekä Suomessa että Yhdysvalloissa. Ne ovat oivallisesi valottaneet myös sitä, miten tieto vuonna 1918 kulkeutui Suomesta Pohjois-Amerikkaan ja edelleen amerikansuomalaisten lehtien julkaistavaksi.

Aikaisempi vuoden 1918 valtiomuotokiistaa käsittelevä tutkimus on lähestynyt aihetta pääosin Suomen ja Suomessa asuvien ihmisten perspektiivistä. Amerikansuomalaisten siirtolaisten suhtautumista aiheeseen ei ole aikaisemmin tutkittu, joten tämä tutkimus pyrkii saamaan myös heidän äänensä kuuluville aiheeseen liittyen. Etenkin Raivaaja tarjoaa omalla tavallaan erityisen kurkistusikkunan vuoden 1918 valtiomuotokeskusteluun, sillä sisälissodan jäljiltä sosialistisen lehdistön toiminta oli Suomessa pääosin estetty.¹⁵ Näin ollen Raivaajan sivuilta voi saada ajatusta siitä, millä tavoin myös Suomalaisissa sosialistisissa lehdissä olisi hallitusmuotokeskusteluun mahdollisesti suhtauduttu, mikäli niiden toiminta olisi ollut tuolloin mahdollista.

1.4 Alkuperäisaineisto

Tutkimuksen alkuperäismateriaalina käytän kahta amerikansuomalaista sanomalehteä: porvarillisesti painottunutta Päivälehteä sekä sosialistista Raivaajaa. Molemmat lehdet ilmestyivät kuusi kertaa viikossa, maanantaista lauantaihin. Minnesotan Duluthissa ilmestynyttä Päivälehteä julkaistiin pääasiassa 6–8 sivuisena. Massachusettsin Fitchburgissa ilmestyneen Raivaajan sivumäärä vaihteli neljän ja kahdeksan sivun välillä. Molemmat lehdistä olivat suomenkielisiä. Kummankaan lehden levikistä ei löydy tarkkaa tietoa vuoden 1918 osalta, mutta Raivaajan levikki oli tuona aikana n. 8000-10 000 välillä¹⁶, ja Päivälehdin levikki samaa luokkaa.¹⁷ Keskenään erilaisen poliittisen painotuksensa lisäksi Raivaajan ja Päivälehdin valikoitumista tutkimuksen alkuperäismateriaaliksi puolsi lehtien keskenään samankaltaiset ominaisuudet, kuten ilmestymistiheys ja levikki. Molemmat lehdet myös

¹⁵ Metsämäki 1999, 158.

¹⁶ Kolehmainen 1955, 41–68.

¹⁷ Kero 1997, 163.

uutisoivat ahkerasti Suomen asioista. Raivaajassa ilmestyi Suomea koskevia uutisia lähes joka numerossa. Päivälehdessä hieman harvemmin, keskimäärin kuitenkin useita kertoja viikossa. Pääpaino molempien lehtien uutisoinnissa vuoden 1918 osalta oli kuitenkin Yhdysvaltoihin ja Yhdysvalloissa asuviin suomalaisiin sekä etenkin ensimmäiseen maailmansotaan liittyvissä asioissa. Sekä Päivälehti että Raivaaja löytyvät vuoden 1918 osalta digitoituna Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot -verkkopalvelusta.

Lehdistä käytän kaikkia uutisartikkeleita, jotka jollain tapaa koskettavat Suomessa käytyä valtiomuotokeskustelua. Lehdissä julkaistut mielipidekirjoitukset ja muut lukijakirjeet on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkielmaa varten kahlasin läpi noin 250 Päivälehdien ja Raivaajan nidettä vuoden 1918 ajalta. Näistä 45 nidettä päätyi lopulta tämän tutkielman varsinaiseksi lähdeaineistoksi. Vuoden 1918 toukokuulta marraskuulle Raivaajassa ilmestyi yhteensä 205 Suomea koskevaa uutista, joista 47 koski jollain tavoin valtiomuotokiistaa. Päivälehdessä vastaavat luvut olivat 94 ja 18.

Amerikansuomalaiset lehdet saivat uutismateriaalinsa Suomesta pääosin sähkösanomien välityksellä, joskus jopa saman vuorokauden aikana, mutta yleensä muutaman päivän viiveellä. Lisäksi Suomesta saapuneet lehdet ja kirjeet muodostivat osansa uutisaineistosta, joskin ne saapuivat Yhdysvaltoihin Suomesta huomattavalla, jopa kuukausien viiveellä. Siten ne toimivat lähinnä täydentävänä materiaalina jo aiemmin sähkösanomien perusteella kirjoitettuihin uutisiin.¹⁸ Svärd toteaa tutkimuksessaan, että eri amerikansuomalaiset lehdet perustivat uutisensa usein samoihin sähkeisiin, ja tulkitsivat sitten sähkeen sisältöä omilla tavoillaan.¹⁹ Sama ilmiö näkyy selvästi myös tämän tutkimuksen lähdeaineistossa. Voi myös ajatella, että sähkösanomien tiedon ”soveltaminen” johtui osittain niiden mahdollisesti suppeasta sisällöstä. Vaikka tässä tutkimuksessa käytettyjen uutisten yhteydessä ei suinkaan aina mainittu niiden alkuperää, voi niiden ilmestymisajankohdan perustella suhteessa uutisoitavaan aiheeseen päätellä valtaosan perustuneen sähkösanomiin.

¹⁸ Metsämäki 1999, 156–157.

¹⁹ Svärd 2008, 76.

2 Kevät, konservatiivien monarkiahaaveet julki

2.1 Ajatus monarkiasta nostaa päätään

Eduskunnan 6.12.1917 hyväksymässä itsenäisyysjulistuksessa Suomen valtiomuoto määriteltiin tasavallaksi.²⁰ Valtiomuodosta ei tuolloin käyty suurempaa väittelyä, sillä sen hetken poliittisesti epävakaisissa olosuhteissa ei monarkian tavoittelua pidetty realistisena. Luultavasti sille konservatiivisemmissä piirteissä olisi kuitenkin jo tuolloin löytynyt kannatusta.²¹ Itsenäisyysjulistuksen ohella eduskunnan käsiteltäväksi annettiin myös esitys tasavaltalaisesta hallitusmuodosta. Tammikuussa 1918 alkanut sisällissota keskeytti kuitenkin normaalin valtiopäivätoiminnan, ja esitys tasavaltalaisesta hallitusmuodosta jäi eduskunnassa käsittelemättä. Suomen lopullinen hallitusmuoto jäi näin ollen vielä ”roikkumaan”.²²

Keväällä 1918 poliittinen tilanne Suomessa oli muuttunut huomattavasti verrattuna edeltäneeseen syksyyn. Sosiaalidemokraattien osallisuus tammikuun vallankumoukseen oli tullut valtiopäivien porvarilliselle puolelle suorastaan shokkina. Tapahtuneesta syytettiin osiltaan myös demokratiaa ja tasavaltalaisuutta, mikä johti maan porvarillisissa piireissä mielipiteiden kääntymiseen konservatiivisempaan ja myös autoritäärisempään suuntaan.²³ Samaan aikaan Suomen ulkopoliittinen turvallisuustilanne herätti huolta, sillä ensimmäinen maailmansota riehui kiivaana Euroopassa, ja idän suunnalta pelättiin alituisen uutta uhkaa. Kuten Paasikivi kiteyttää yksityiskirjeenvaihdossaan kesällä 1918, ”Venäjän puolelta tulee hyökkäys aikanaan yhtä varmasti kuin syksy ja talvi seuraa kesää”.²⁴

Maaperä oli nyt otollinen monarkistiselle hallitusmuodolle. Haave Suomesta kuningaskuntana alkoi nostaa päätään oikeiston keskuudessa keväällä 1918 sisällissodan ollessa vielä käynnissä, joskin voimakkaasti valkoisten voiton puolelle kallistuneena.²⁵ Ensimmäisen kerran ajatus monarkiasta nousi virallisesti esiin 14. päivänä huhtikuuta 1918, kun porvarillisten puolueiden delegaatio kokoontui Helsingissä.²⁶ Tuki monarkialle alkoi eduskunnan oikeasta laidasta RKP:n ja itsenäisyysaktivistien pienestä piiristä, leviten nopeasti vanhasuomalaisten leiriin, jotka pian omaksuivat myös johtavan aseman hankkeessa.²⁷

²⁰ Majander ym. 2006, 105.

²¹ Vares 1998, 52–53.

²² Majander ym. 2006, 105.

²³ Vares 1998, 56–62.

²⁴ Vares 1998, 113.

²⁵ Manninen ym. 1992, 314.

²⁶ Majander ym. 2006, 104–105.

²⁷ Vares 1998, 53–56.

Kesään mennessä eduskunta oli jo jakautunut selvästi tasavaltalaiseen ja monarkistiseen leiriin. Näistä ensimmäinen koostui pääosin maalaisliittolaisista sekä nuorsuomalaisten vasemmasta laidasta. Jälkimmäinen koostui miltei koko RKP:stä ja vanhasuomalaisista sekä nuorsuomalaisten oikeistolaisesta siivestä.²⁸ Sosiaalidemokraatit olisivat epäilemättä asettuneet kannattamaan tasavaltaa, mutta sisällissodan jäljilä miltei kaikki puolueen jäsenet olivat joko vangittuina, paenneet Venäjälle tai menettäneet henkensä sisällissodassa.²⁹ Tilanne suosi monarkisteja ja epäilemättä joudutti heidän tavoitettaan saada monarkiapäätös läpi ennen seuraavien eduskuntavaalien järjestämistä. Sosiaalidemokraattien osallistuminen vaaleihin ja eduskuntaan olisi merkinnyt lähes varmasti tasavaltalaisen hallitusmuodon säätämistä ja vahvistamista.³⁰

2.2 Päivälehti ja Raivaaja liittyvät keskusteluun

Amerikansuomalaisissa lehdissä seurattiin erittäin valppaina valitomuotokiistaa aivan alusta alkaen. Jopa niin alusta, että jo maaliskuun alussa Raivaaja uutisoi otsikolla ”Suomen mateleva porvaristo haluaa itselleen kuningasta”, kuinka Suomen hallitus on pyytänyt Saksan keisaria nimittämään prinssi Oskarin Suomen kuninkaaksi.³¹ Utinen on poikkeuksellinen, sillä tuossa vaiheessa oli valtiomuotokeskustelua Suomessa käyty korkeintaan suljetuissa yksityisissä keskusteluissa, ja Saksan suuntaan ei hallituksen toimesta oltu asian tiimoilta tuolloin otettu mitään yhteyttä.³² Täysin vailla todellisuuspohjaa Raivaajan artikkeli ei välttämättä silti ollut, sillä myöhemmin on käynyt ilmi, että noihin aikoihin Suomen lähettiläskaksikko Saksassa, suurlähettiläs Edvard Hjelt sekä lähetysneuvos Adolf von Bonsdorff olivat omin lupineen ja salassa eduskunnalta ja hallitukselta järjestäneet Suomeen kuningasta. von Bonsdorff oli tuolloin toiminut innokkaasti oman suosikkinsa, prinssi Oskarin puolesta.³³ Kuinka sitten Raivaajan toimitukseen on jo maaliskuun alussa päätynyt tieto, josta ei Suomen hallituksessakaan oltu tietoisia ennen toukokuuta³⁴, jäänee mysteeriksi.

Vuoden 1918 ensimmäisenä monarkia-aiheisena lehtikirjoituksena Suomessa pidetään 23.4. Dagens Pressissä ilmestynyttä ”Antakaa meille kuningas” -otsikoitua ja nimensä mukaisesti

²⁸ Majander ym. 2006, 112–113; Manninen ym. 1992, 316–317.

²⁹ Manninen ym. 1992, 161.

³⁰ Majander ym. 2006, 116.

³¹ Suomen mateleva porvaristo halua itselleen kuningasta, *Raivaaja* 09.03.1918.

³² Majander ym. 2006, 104.

³³ Huldén ym. 1988, 81.

³⁴ Huldén ym. 1988, 81.

hyvin monarkiamyönteistä kirjoitusta.³⁵ Epäilemättä tuon kirjoituksen innoittamana ilmestyi 27. päivänä huhtikuuta Raivaajassa Saksan vaikutusvaltaa Suomessa ruotiva artikkeli. Artikkelin yhteydessä on lyhyt ja neutraali uutisointi, jonka mukaan Suomessa lehdistö pohtii kysymystä, tulisiko maan hallitusmuoto järjestää tasavaltalaiselle vai monarkistiselle pohjalle, ja mainitsee vain Suomen ruotsalaisten olevan monarkian kannalla.³⁶ Edellä mainittua maaliskuun kuriositeettia lukuunottamatta, tämän 27.4.1918 Raivaajassa esiintyneen kirjoituksen voidaan katsoa olevan ensimmäinen varsinainen tämän tutkimuksen kohteena olevissa lehdissä ilmestynyt uutinen hallitusmuotokiistaan liittyen.

Suomessa valtiomuotokiista leimahti kunnolla käyntiin huhtikuun lopulla sen jälkeen kun johtaviin vanhasuomalaisiin lukeutuva Ernest Nevanlinna kirjoittaa Uuteen Suomettaren monarkiaa kannattavan pääkirjoitussarjan ”Tulevaisuuden rakentaminen”.³⁷ Vapunpäivänä niinikään vaikutusvaltaiseksi hahmoksi vanhasuomalaisen puolueessa noussut J.K. Paasikivi täydensi Nevanlinna kirjoitusta ulkopolitiikan osalta vielä omalla kirjoituksellaan ”Mietteitä nykyhetken suuresta kysymyksestä”.³⁸

Nevanlinnan ja Paasikiven kirjoitukset poikivat Atlantin takana ensimmäisen maininnan hallitusmuotokiistasta myös Päivälehdeltä, joka kirjoitti neljäs toukokuuta ilmestyneessä numerossaan Raivaajan aiemman artikkelin tapaan neutraalisti suomalaislehtien käyvän mielipiteiden vaihtoa eri hallitusmuotojen välillä. Päivälehti mainitsee myös, kuinka Helsingin sanomia lukuunottamatta jokainen porvarillinen lehti suosii monarkiaa.³⁹ Huomio, jonka myös Raivaaja toistaa hallitusmuotokeskustelua sivuavassa artikkelissaan samana päivänä.⁴⁰

Rauhallisen alun jälkeen keskustelu sai toukokuun edetessä kuitenkin kiivaampia sävyjä. Yhdeksäntenä päivänä toukokuuta Raivaajassa otsikoi etusivulla isosti ”Suomen lahtarien kuningashomma toteutumassa”. Tukholmasta Lontoon kautta saapuneen sähkösanoman mukaan ei ”ole enää epäilystä siitä, etteikö Suomea julisteta kuningaskunnaksi”, ja että Saksan ehdokas, Mecklenburg-Schwerinin kreivi Adolph Frederick tulee Suomen kuninkaaksi. Uutinen lisää provosoivaan sävyyn että ”Suomen lahtarit oikein rypevät taantumuksellisuudessa. Suomen perustuslaki tullaan muuttamaan enemmän tai vähemmän

³⁵ Huldén ym. 1988, 49.

³⁶ Hallitusmuodosta väitellään sanomalehdissä, *Raivaaja* 27.04.1918.

³⁷ Vares 1998, 73.

³⁸ Huldén ym. 1988, 50.

³⁹ Suomi kokonaan valkoisen kaartin hallussa, *Päivälehti* 04.05.1918.

⁴⁰ Kuninkuus porvarien mielitekona, *Raivaaja* 04.05.1918.

itsevaltaisuuden tueksi”.⁴¹ Raivaajan kuun alun näennäisen asiallisen sävyn muutos propagandistiempaan ja provosoivampaan suuntaan on huomattava. Lisäksi tämä yhdeksännen päivän uutisointi on lähes kokonaisuudessa paikkaansapitämätön, sillä tuohon mennessä ei Suomen monarkiahanke ollut vielä juurikaan edennyt suuntaan tai toiseen, saati että tälläkään kertaa Saksaan päin oltaisiin oltu yhteydessä asian tiimoilta. Ajallinen yhteys tosin löytyy jälleen Suomen Saksan suurlähettiläiden omien toimien kautta, sillä Mecklenburgin herttua Adolf Fredrick oli suurlähettiläs Hjeltin oma suosikki kuninkaan rooliin, ja myöhemmin on käynyt ilmi, että Hjelt oli toukokuun alussa ollut Saksassa aktiivinen asian edistämiseksi.⁴²

Mielenkiintoisena huomiona, molempina kertoina kun Raivaajassa kevään aikana kirjoitettiin aiheesta virheellistä tietoa, on uutisen sävy huomattavan provosoiva. Raivaajan todellisuuteen perustuvat uutiset huhtikuun lopulta ja toukokuun alulta ovat puolestaan asialliseen sävyyn kirjoitettuja. Oliko Raivaajan toimituksessa siis jo julkaistaessa tiedossa, että suurlähettiläiden tekemisiin liittyvä uutisointi oli luultavasti paikkaansapitämätönä?

2.3 ”Suomen kansalaisille”

Suomessa hallitusmuotokysymys sai toukokuun puolivälissä lisää kierroksia, kun 14. päivänä toukokuuta 32 eri lehteä julkaisi monarkiaa vaatineen adressin ”Suomen kansalaisille”.

Adressin allekirjoittajina toimi joukko Suomen arvovaltaisia monarkisteja.⁴³

Raivaaja ehti ensimmäisenä reagoida uutiseen 17.5. ilmestyneessä lehdessään. Laajempaan Suomea käsittelevään uutiskokonaisuuteen liittyvä kirjoitus kertoo suomalaisen lehdistön vetoomuksesta, jossa kansaa kehoitetaan ”Kannattamaan monarkistista valtiomuotoa, valtiopäiväjärjestyksen muuttamista ja liittoa keskusvaltojen kanssa”. Adressi mainitaan ”kaikkien porvarillisten puolueiden” edustajien allekirjoittamaksi, mukaanlukien nuorsuomalaiset. Jäljempänä kuitenkin mainitaan, että sosialistien ja nuorsuomalaisten enemmistön tiedetään olevan tasavallan kannalla, ja että maalaisliiton suhtautumisesta asiaan ei ole tietoa.⁴⁴ Ristiriitainen uutisointi nuorsuomalaisten suhtautumisesta hallitusmuotokysymyseen saattaa kieliä siitä, ettei Raivaajan toimituksessa oltu valmiita

⁴¹ Suomen lahtarien kuningashomma toteutumassa, *Raivaaja* 09.05.1918.

⁴² Huldén ym. 1988, 80.

⁴³ Majander ym. 2006, 99.

⁴⁴ Suomen porvarit suunnittelevat monarkian palauttamista ja liittoa keskusvaltojen kanssa, *Raivaaja* 17.05.1918.

laskemaan porvaripuolueista liberaaleimpana pidettyä nuorsuomalaisia vielä kokonaan ”vihollisleiriin”.

Päivälehti reagoi ”Suomen kansalaisille”-adressiin kolme päivää Raivaajaa myöhemmin. Päivälehdessä uutinen sai etusivun suurimman otsikon ”Suomen eduskuntaa pyydetty hyväksymään monarkistinen hallitusmuoto”. Raivaajasta poiketen Päivälehti uutisoi esityksen olevan Suomen *kaikkiin* puolueisiin kuuluvien henkilöiden allekirjoittama. Päivälehti kirjoittaa monien, ja etenkin ruotsinkielisten sanomalehtien kannattavan monarkiaa, joskin Helsingin Sanomien kerrotaan sitä vastustavan. Lisäksi mainitaan, ettei ole kuitenkaan tietoa siitä, kuinka voimakas on monarkiaa suosiva mielipide Suomessa, ja esityksen todistavan ettei kysymystä hallitusmuodosta Suomessa ole vielä ”millään tapaa päätetty”, vaan asia on ”kokonaan Suomen eduskunnan ratkaistavana”.⁴⁵

Uutisen perusteella Päivälehti vaikutti olevan hyvin perillä sen hetken tilanteesta valtiomuotokeskustelun suhteen. Asia oli nimittäin Suomessa tuolloin vielä täysin auki, ja monarkian todellisesta suosioista koko maassa ei ollut juurikaan tietoa⁴⁶. Sen sijaan väite että adressi olisi ollut Suomen kaikkiin puolueisiin kuuluvien henkilöiden allekirjoittama ei pidä paikkaansa, sillä sosiaalidemokraattien tai maalaisliittolaisten allekirjoituksia ei adressista löytynyt.⁴⁷ Huomionarvoista on myös se, että Päivälehdessä uutisesta puuttuu maininta liitosta keskusvaltojen kanssa. Tunteettomaksi näin ollen jää, oliko tuo tieto alkuperäisessä Pohjois-Amerikkaan saapuneessa uutisessa, jonka pohjalta molemmat lehdet ovat uutisensa selvästi kirjoittaneet. Päivälehdellä oli nimittäin Yhdysvaltojen ja Saksan sotatilanteen vuoksi intressi olla vaitonainen Suomen Saksakytöksistä, kun taas Raivaaja tuntui mielellään korostavan Suomen hallituksen veljeilyä saksalaisten kanssa tehdäkseen itse pesäeroa valtaapitävään, itselleen ideologisesti vieraaseen Suomen hallitukseen.

Suomessa sisällissodan aikaisen valkoisen senaatin päämies ja monarkian kannalle hiljattain kääntynyt P.E. Svinhufvud valittiin toukokuun 18. päivänä Suomen väliaikaiseksi valtionhoitajaksi ja korkeimman viran hallitsijaksi. Toukokuun lopulla Svinhufvud nimitti Paasikiven johtaman monarkistisen senaatin, mikä vahvisti monarkistien osakkeita ja astelemia valtiopäivillä huomattavasti.⁴⁸

⁴⁵ Suomen eduskuntaa pyydetty hyväksymään monarkian hallitusmuodoksi, *Päivälehti* 20.05.1918.

⁴⁶ Vares 1998, 182.

⁴⁷ Manninen ym. 1992, 317.

⁴⁸ Majander ym. 2006, 111.

3 Kesä, poliittista köydenvetoa hallitusmuodon ympärillä

3.1 Senaatin esitys uudesta hallitusmuodosta

Kesään mennessä oli monarkismi saanut Suomessa yhä enemmän jalansijaa, ja entisiä tasavaltalaisia oli kevään mittaan tasaiseen tahtiin liittynyt monarkistien kasvavaan leiriin.⁴⁹ Kesäkuun 11. päivänä Paasikiven senaatti jätti Suomen eduskunnalle esityksen uudesta hallitusmuodosta⁵⁰. Esitys sisälsi Suomen valtiomuodon muutoksen perinnölliseksi monarkiaksi, jossa kuninkaalla oli laajat valta-oikeudet. Perustuslakivaliokunnassa esitys hyväksyttiin lopulta yhden äänen enemmistöllä, joten esitys siirtyi eduskunnan käsiteltäväksi heinäkuulle.⁵¹

Esitys monarkistisesta hallitusmuodosta sai amerikansuomalaisissa lehdissä runsaasti huomiota. Raivaaja uutisoi jo seitsemäs kesäkuuta ”Senaatin esitys monarkistisen hallitusmuodon hyväksymisestä ajetaan eduskunnassa läpi tämän viikon kuluessa”.⁵² Päivälehti puolestaan kirjoitti 12. kesäkuuta suurin otsikoin ”Monarkia-ehdotus eduskunnan käsiteltävänä”. Uutisessa mainitaan myös huhu Saksan prinssi Oskarin ehdokkuudesta kuninkaaksi, mutta mainitaan huhun olevan kuitenkin toistaiseksi vahvistamaton.⁵³ Raivaaja jatkoi aiheesta heti 13. päivänä kesäkuuta etusivun suurimmalla otsikolla ”Suomen porvarien kuningashommat”. Pitkä artikkeli käsittelee senaatin eduskunnalle jättämää valtiomotoesitystä, ja toteaa että ”Kuninkuudesta päättävät vain porvarit”, sillä sosialisteista jotka eduskunnassa vielä sisällissodan jälkeen istuvat ”ainakin suurin osa, ellei kaikki, on vangittu”. Uutisen lopuksi mainitaan vielä valtiomotoesitykseen viitaten, että porvarit ”laatinevat sen kaikin puolin mieleisekseen – mikäli saksalainen holhooja sallii”.⁵⁴

14. päivänä kesäkuuta Päivälehti uutisoi jälleen hallitusmuotoesityksen sisällöstä. Jutussa luetellaan tarkasti esityksen mukaiset kuninkaan valtaoikeudet täysin paikkansa pitävästi. Lisäksi uutisessa mainitaan kahdensadanviidenkymmen nuorsuomalaisen puolueen jäsenen julkaisseensa monarkiaa kannattavan manifestin, ja näin ollen lehti toteaa nuorsuomalaisten olevan nykyisin monarkian kannalla. Tasavaltalaisista mainitaan kahden maalaisliittolaisen

⁴⁹ Vares 1998, 152–156.

⁵⁰ Manninen ym. 1992, 185.

⁵¹ Majander ym. 2006, 115–117.

⁵² Kuningasvaalit Suomessa, *Raivaaja* 07.06.1918.

⁵³ Monarkia-ehdotus eduskunnan käsiteltävänä, *Päivälehti* 12.06.1918.

⁵⁴ Suomen porvarien kuningashommat, *Raivaaja* 13.06.1918.

senaattorin eronneen valtiomuotoesityksen johdosta⁵⁵, mikä sekin pitää paikkaansa, sillä senaattorit Kyösti Kallio ja E.Y. Pehkonen jättivät eroanomuksen protestina valtiomuotoesitykselle, joskin suostuivat myöhemmin vielä jäämään virkoihinsa.⁵⁶

18. kesäkuuta Raivaajassa kirjoitettiin vielä, että hallitusmuotoesitys on jätetty toistaiseksi ”lepäämään” ja perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi, ja että Suomen virallisen uutistoimiston tietämän mukaan ei kysymystä tultane ratkaisemaan ennen yleisten vaalien toimittamista.⁵⁷

Kaiken kaikkiaan kesäkuu oli toukokuuta hiljaisempi kuukausi mitä tulee hallitusmuotokysymyksen uutisointiin Raivaajassa ja Päivälehdessä. Valtaosa kesäkuun uutisoinnista liittyi suoraan edellämainittuun 11.6. eduskunnalle annettuun esitykseen uudesta valtiomuodosta. Joitakin Raivaajan provosoivia kannanottoja lukuunottamatta kirjoittelu lehdissä tapahtui myös toistaiseksi melko rauhalliseen sävyyn, joskin kannanottojen perusteella on selvää, että Raivaaja oli kysymyksessä tasavaltalaisella puolella. Päivälehdessä suhteen asiasta on vaikea muodostaa selkeää johtopäätöstä, sillä lehden kirjoittelu aiheesta oli varsin neutraalia. Vaikuttaakin siltä, ettei lehti ollut vielä kesäkuun loppuun mennessä muodostanut varsinaista mielipidettä asiasta. Kesäkuun osalta voi Päivälehdessä uutisoinnille Suomen hallitusmuotokiistaan liittyen antaa erityismaininnan uutisten tarkkuudesta ja paikkaansapitävyydestä.

3.2 Saksa puuttuu peliin, lehdissä sekavaa uutisointia

Heinäkuu 1918 alkoi Suomessa jännittyneissä tunnelmissa hallitusmuotokamppailun suhteen. Uusi elementti kiistaan saatiin heti kuun alussa Saksan suunnalta, kun saksalaiseksi kenraaliksi Suomessa nimetty Rudiger von der Goldz ilmoitti valtionhoitaja Svinhufvudille että saksalainen kuningas Suomessa oli edellytys maiden väliselle luottamukselle.⁵⁸ Tämä monarkisteille varsin mieleinen ulostulo oli varmasti yllätys tasavaltalaisten joukossa, sillä heidänkään leirissään ei Saksan sitomisen tärkeyttä Suomen ulkopoliittikaan kyseenalaistettu.⁵⁹

⁵⁵ Suomen itsenäistä kuningaskuntaa koskeva ehdotus, *Päivälehti* 14.06.1918.

⁵⁶ Manninen ym. 1992, 320.

⁵⁷ Kysymys monarkiasta jätetty lepäämään, *Raivaaja* 18.06.1918.

⁵⁸ Vares 1998, 122–123.

⁵⁹ Vares 1998, 106–109.

Raivaajan toimituksessa reagoitiin Saksan ukaasiin voimakkaasti, ja se lehti uutisoi aiheesta etusivun suurimmalla otsikolla ”Suomen maata odottaa Ukrainan kohtalo”.⁶⁰ Jutun mukaan saksalaiset ovat uhanneet nimittää maahan diktaattorin, mikäli ei monarkia Suomessa toteudu.⁶¹ Sama uutinen toistuu vielä yhdeksän päivää myöhemmin ”Saksan hirmuvalta Suomessa” -otsikon alla.⁶² Päivälehti ei uutisoinut lainkaan von der Goldzin lausuntoon liittyen, mikä voi jälleen kieliä lehden pidättäytyväisyydestä liittyen suomalaisten saksakytöksisiin.

Suomessa perustuslakivaliokunnan hyväksymä monarkistien esitys sai toisen käsittelynsä eduskunnassa kuun puolen välin tienoilla. Käsittelyssä vahvistettiin pienin muutoksin esityksen sisältö, ja näin lakiesitys siirtyi odottamaan eduskunnan kolmatta ja ratkaisevaa käsittelyä. Valiokunnan lausuntoon liitetty tasavaltalaisten eriävä ehdotus tasavaltalaisen hallitusmuodon toteuttamiseksi äänestettiin käsittelyssä nurin.⁶³

Käsittelyä seuraava Raivaajan ja Päivälehdien kirjoittelu hallitusmuotokysymykseen liittyen on varsin sekavaa. Raivaaja uutisoi ensin kuninkuuden kannatuksen olevan Suomessa heikkoa.⁶⁴ Sen jälkeen se varoittaa Ranskan varoituksista Suomelle, mikäli hallitus toteuttaa ”laittomasti” uuden hallitusmuodon.⁶⁵ Kolmannessa jutussa Raivaaja kertoo valkokaartihallituksen ottaneen takaisin ehdotuksensa monarkiasta ja uhanneensa erota.⁶⁶ Päivälehti puolestaan kirjoittaa aiheeseen liittyen 22. heinäkuuta, että monarkiaesitys ei saanut käsittelyssä vaadittua enemmistöä, minkä johdosta eduskunta on hajotettu ja uudet vaalit määrätty pidettäväksi.⁶⁷ Kuun loppua kohti erikoinen uutisointi vain kiihtyi. 25. heinäkuuta Raivaaja kertoi yhtäkkiä, että Saksa on järjestämässä Kreikan ”säkättyä” entistä kuningasta Konstantinia Suomen valtaistuimelle.⁶⁸ Kahta päivää myöhemmin puolestaan Päivälehti kirjoitti, että Mecklenburg-Schweringin herttua Adolf Friedrich on ottanut Suomen kruunun vastaan, joskin ilmoittaa kyseessä olevan toistaiseksi huhun.⁶⁹ Raivaaja tarttui tuohon huhuun kuitenkin kaksin käsin kiinni, ja ilmoittaa etusivun suurimmassa otsikossaan paksulla fontilla miten ”Suomen lahtarit saaneet kuninkaan”. Uutisessa kerrotaan tarkasti, miten edellä

⁶⁰ Ukrainan kohtalolla viitattiin alistaiseen asemaan johon Ukraina joutui Saksan suhteen vuonna 1918. Remy ym. 201, 155–156.

⁶¹ Suomen maata odottaa Ukrainan kohtalo, *Raivaaja* 03.07.1918.

⁶² Bolshevikkihallitus haluaa tehdä rauhan Suomen kanssa, *Raivaaja* 12.07.1918.

⁶³ Majander ym. 2006, 117.

⁶⁴ Kuninkuuden kannatus Suomessa melko heikkoa, *Raivaaja* 17.07.1918.

⁶⁵ Ranska protesteeraa kuningashommaa vastaan, *Raivaaja* 19.09.1918.

⁶⁶ Suomen eduskunnan istunnot keskeytetyt, *Raivaaja* 20.07.1918.

⁶⁷ Suomen eduskunta on hajotettu, *Päivälehti* 22.07.1918.

⁶⁸ Suomen kuningashomma vireillä, *Raivaaja* 25.07.1918.

⁶⁹ Huhuja Suomen kuninkaasta on taas liikkeellä, *Päivälehti* 27.07.1918.

mainittu herttua Adolf Friedrich on ottanut kruunun vastaan, ja lähtee Suomeen lähetystön kanssa suomalaisella sotalaivalla. Uutisessa tiedetään myös kertoa, että kruunaus tulee tapahtumaan parin viikon kuluessa, ja että tapahtunut on epäilemättä seurausta lahtarihallituksen omapäisestä toiminnasta sen jälkeen kun heidän monarkiaesityksensä kaatuminen johti eduskunnan hajottamiseen.⁷⁰

Myöhemmän tiedon perusteella edellämainituissa heinäkuuisissa Raivaajan ja Päivälehdien hallitusmuotokiistaa koskevista uutisista on huomattava määrä väärää tietoa Suomen tapahtumista. Saksalaista saati kreikkalaista kuningasta ei ole heinäkuussa ollut tulossa Suomeen, liioin ei eduskuntaa hajotettu tai uusia vaaleja määrätty hallitusmuotoesityksen toisen käsittelykerran jälkeen järjestettäväksi. Uutisella valkokaartihallituksen eroamisesta oli sen sijaan jonkinlainen totuuspohja olemassa. Svinhufvud oli nimittäin 10.7. monarkistien sisäisessä kokouksessa nostanut esiin ajatuksen, että mikäli senaatti ilmoittaisi saksalaisille eroavansa, johtaisi se Saksan viralliseen vaatimukseen Suomen monarkiasta.⁷¹ Kyseessä oli kuitenkin suljetussa kokouksessa esiin nostettu ajatus, joten kiinnostavaa on, mitä kautta tieto on päässyt tilaisuudesta karkaamaan ja aina Raivaajan toimitukselle asti Atlantin toiselle puolelle. Oliko monarkisteilla mahdollisesti ”myyrä” keskuudessaan, joka jo oli aikaisemmin keväällä vuotanut myös tiedot Suomen suurlähettiläiden edellämainituista edesottamuksista?

Heinäkuun viimeisenä päivänä Raivaaja vielä uutisoi Saksan jälleen uhanneen Suomea ”epäjärjestyksellä”, mikäli Suomesta ei tehdä kuningaskuntaa. Tämä pohjannee osittain todellisuuteen, sillä heinäkuun 16. päivänä Saksan Helsingin lähettiläs August von Bruck toisti von der Goldzin edellä mainitun toiveen monarkiasta Suomessa.⁷² Epäjärjestyksellä uhkailu tuossa yhteydessä lienee kuitenkin liioittelua. Samaisessa uutisessa mainitaan myös, että Suomen on näin ollen hyväksyttävä kuningasmuoto eduskunnan kokoontuessa muutaman päivän kuluessa⁷³, mikä on ilmeisessä ristiriitassa vain päivää aikaisemmin Raivaajan julkaiseman uutisen kanssa hajotetusta eduskunnasta.⁷⁴

⁷⁰ Suomen lahtarit saaneet kuninkaan, *Raivaaja* 29.07.1918.

⁷¹ Vares 1998, 230.

⁷² Vares 1998, 178.

⁷³ Lisätietoja kuningashommasta, *Raivaaja* 30.07.1918.

⁷⁴ Suomen lahtarit saaneet kuninkaan, *Raivaaja* 29.07.1918.

3.3 Kaikki keinot käyttöön, vuoden 1772 laki sekä jälleen sekavaa uutisointia

Päivälehdessä ja Raivaajan toimituksissa elokuu jatkui osittain heinäkuun sekavissa tunnelmissa. Heti kuun alussa Päivälehti kertoi Chicago Dailyn Tukholman kirjeenvaihtajan Bassett Digbyn epäilevän, ettei Suomi tule saamaan Saksasta kuningasta, sillä Saksan keisari ei suostu riskeeraamaan Hohenzollern suvun mainetta mikäli Suomen ”kuningashomma” meneekin pieleen.⁷⁵ Digbyn arvelu pitääkin täysin paikkansa, sillä Suomen myöhemmin kuninkaakseen tavoittelemaa prinssi Oskaria ei Saksa juuri näistä syistä suostunut Suomelle luovuttamaan.⁷⁶ Raivaaja puolestaan kertoi miten ”Saksa lupaa Suomelle Karjalan palkkioksi siitä että lahtarit raahaavat kuninkaan Suomeen”.⁷⁷ Viikkoa myöhemmin Raivaajassa uutisoitiin, miten Suomi nykyään on Saksan vasallina, ja Saksa määrää minkä valtiomuodon Suomi saa ottaa.⁷⁸

Kesän edetessä edellisen kaltaiset löyhästi totuuteen perustuvat propagandistiset uutiset hallitusmuodosta yleistyivät Raivaajassa verrattuna kevääseen ja alkukesään. Tämä saattaa kieltä siitä, että Raivaajankin toimituksessa alettiin vakavasti uskoa monarkian mahdollisuuksiin voittaa valtiomuutokiista, mitä keväällä ja alkukesästä monarkian vähäisen kannatuksen vuoksi pidettiin vielä luultavasti epätodennäköisenä. Tätä ajatusta tukee yleinen monarkian kannatuksen leviäminen, joka oli Varesen mukaan lisääntynyt alkukesästä huomattavasti, ollen huipussaan elokuun lopulla.⁷⁹

Uuden hallitusmuotoesityksen ratkaisevassa käsittelyssä elokuun seitsemäntenä päivänä monarkistien hanke sai kovan kolauksen. Perustusalkimuutoksen kiireelliseksi⁸⁰ äänestämisen ei saanut tarvittavaa viiden kuudesosan enemmistöä, ja näin ollen esitys monarkistisesta hallitusmuodosta jäi lepäämään yli seuraavien eduskuntavaalien.⁸¹ Kuten aiemmin mainittu, monarkistit eivät uskoneet hankkeensa mahdollisuuksiin enää seuraavien eduskuntavaalien jälkeen. Hankkeen jouduttua näin vaakalaudalle, monarkistit päättivät viimein käyttää pitkään panttaamansa valttikortin ja vedota vuoden 1772 hallitusmuodon pykälään 38, jonka mukaan hallitsijasuvun sammuttua voitiin uusi hallitsija valita eduskunnassa yksinkertaisellakin

⁷⁵ Suomi ei saa Saksasta kuningasta, *Päivälehti* 01.08.1918.

⁷⁶ Vares 1998, 230.

⁷⁷ Saksa lupaa Suomelle Karjalan, *Raivaaja* 03.08.1918.

⁷⁸ Suomi Saksan vasallina, *Raivaaja* 10.08.1918.

⁷⁹ Vares 1998, 197.

⁸⁰ Perustuslakimuutos olisi vaatinut eduskunnan hyväksynnän käsittelystä kiireellisenä, mikäli se haluttiin vahvistaa kuluvan hallituskauden aikana.

⁸¹ Majander ym. 2006, 121.

enemmistöllä.⁸² Monarkistien leiristä oli tätä pykälää väläytelty keskusteluissa keväästä asti, mutta koska se oli tasavaltalaisten puolelta kohdannut niin voimakasta vastustusta, ei siihen oltu haluttu turvautua.⁸³ Tasavaltalaiset nimittäin kokivat että Suomi oli joulukuussa 1917 itsenäisyysjulistuksen yhteydessä muutettu tasavallaksi, ja näin ollen vuoden 1772 hallitusmuoto ei ollut enää voimassa.⁸⁴ Juridisesti asia ei kuitenkaan ollut näin yksioikoinen, sillä itsenäisyysjulistukseen yhdistettyä tasavaltalaista hallitusmuotoa ei ehditty eduskunnassa ikinä käsitellä ja vahvistaa ennen kuin sisällissota alkoi. Näin ollen juridisessa mielessä monarkistien väite vuoden 1772 hallitusmuodon voimassaolosta oli vähintään yhtä validi kuin tasavaltalaisten väite tasavaltalaisen hallitusmuodon voimassaolosta.⁸⁵ Pykälän 38 mukainen esitys kuninkaanvaalin järjestämiseksi hyväksyttiin lopulta eduskunnassa kaksi päivää edellisen lakiäänestyksen jälkeen äänin 58-44, ja näin senaatti sai mandaatin alkaa järjestää Suomelle kuningasta.⁸⁶

Raivaaja ehti reagoimaan tapahtumiin ensimmäisenä, ja uutisoi jo käsittelyä seuraavana päivänä asiasta etusivun otsikolla ”Suomen lahtarit pinnistyksessä”. Raivaajan mukaan on ”Hallitus hädissään kaivellut esiin vanhan perustuslain, saadakseen sen avulla oikeutuksen kuninkaan valintaan”. Uutisesta kuultaa läpi jonkin asteinen luovuttaminen, minkä voi aistia myös uutisen yhteydessä olevasta ironisesta toteamuksesta ”On tarpeetonta mainita, että valittava kuningas tulee olemaan Saksalaista syntyperää”.⁸⁷

Mainitun uutisen myötä tuntui Raivaajasta katoavan kesän mittaan kärkevöitynyt sävy kommentoida hallitusmuotokysymystä. Loppukuun aikana lehti tyytyi lakonisempaan sävyyn lähinnä kommentoimaan Suomen kuninkaan istuimen olevan ”häilyvällä” perusteella⁸⁸ sekä pohtimaan, että ”jos kysymys kuninkaan hankkimisesta maahan asetettaisiin yleisäänestyksen alaiseksi, niin ei olisi epäilystäkään siitä, että esitys hyljättäisiin”.⁸⁹

Päivälehdessä uutinen monarkistien voitosta aiheutti sekaannusta. 13.8. lehti uutisoi positiivisen neutraalisti Suomen tehneen viimein päätöksen monarkian puolesta. Uutisessa viitataan vuoden 1772 lakiin, joskaan ei suoraan myönnetä että monarkia saatettiin voimaan vetoamalla tuon lain pykälään 38, vaan kierretään asia toteamalla ”Perustuslakia koskevat

⁸² Huldén ym. 1988, 109.

⁸³ Majander ym. 2006, 120–123.

⁸⁴ Vares 1998, 214–215.

⁸⁵ Vares 1998, 79–85.

⁸⁶ Majander ym. 2006, 122–123.

⁸⁷ Suomen lahtarit pinnistyksessä, *Raivaaja* 12.08.1918.

⁸⁸ Suomen kuninkaanistuimien häilyvällä perusteella, *Raivaaja* 15.08.1918.

⁸⁹ Suomen asema sangen vaikea tällä hetkellä, *Raivaaja* 26.08.1918.

yksityiskohdat ovat edelleen päättämättä. Sillä välin olisi uuden kuninkaan hallittava vuoden 1772 perustuslain mukaisesti”.⁹⁰ Heti seuraavan päivänä *Päivälehdessä* julkaistiin ”Erilainen Suomea koskeva tiedotus”. Tiedotuksessa kerrotaan eduskunnan hylänneen suunnitelman kuninkaan valitsemisesta. Jutussa jatketaan, että kuningas tullaan Suomeen valitsemaan silti, vaikka monarkiaehdotus sai vain 64 ääntä 104 äänestä, eikä näin ollen vaadittavaa kahden kolmasosan enemmistöä.⁹¹ Uutinen viittaa selkeästi edellä mainittuun seitsemäs päivä elokuuta järjestettyyn ratkaisevaan eduskuntakäsittelyyn, missä senaatin esitys hallitusmuodosta äänestettiin lepäämään vaalien yli, mutta sisältää runsaasti epäjohtonmukaisuuksia. Tuossa äänestyksessä olisi todellisuudessa vaadittu viisi kuudesta äänestä kahden kolmasosan sijaan. Myös ilmoitettu äänimäärä poikkeaa todellisuudesta.⁹² Tämän lisäksi ilmoitus, että tästä huolimatta kuningas valitaan Suomeen on erikoinen. Tällaista tietoa ei nimittäin lainkaan ollut vielä välittömästi tuon seitsemännen päivän käsittelyn jälkeen, ennen kuin vasta kaksi päivää myöhemmin, jolloin tehtiin tuo vuoden 1772 lain pykälään vetoava monarkistitempaus, johon tämä kyseinen uutinen ei kuitenkaan selvästi viittaa.

Seuraavana päivänä *Päivälehti* vielä lisäsi hämmennystä. Sanallakaan mainitsematta kahden edellisen päivän uutisointia tai niiden mahdollista oikaisemista, lehti uutisoi, että Suomen kuninkaan valitseminen tulee tapahtumaan syyskuussa, ja että joko Mecklenburgin herttua tai Hohenzollern-Sigmaringenin prinssi Wilhelm tullaan valitsemaan. Uutisessa kerrotaan vielä tämän luultavasti tarkoittavan sitä, että Suomessa on hyväksytty kuninkaan valitseminen vuoden 1772 lain nojalla. Osa uutisesta siis perustui tosiasioihin, vaikka väitteet kuninkaan henkilöstä olivat tälläkin kertaa todellisuuteen perustumattomia.⁹³

Jos *Päivälehdessä* ja *Raivaajan* uutisointi olikin aiemmin kevään ja kesän aikana sisältänyt ajoittaisia epäjohtonmukaisuuksia ja ristiriitaista tietoa hallituskysymykseen liittyen, voi vain kuvitella kuinka pyörällä päästään *Päivälehdessä* lukija on elokuussa 1918 ollut yrittäessään hahmottaa hallitusmuotokamppailun todellista tilaa.

⁹⁰ Suomi tehnyt monarkiapäätöksen, *Päivälehti* 13.08.1918.

⁹¹ Erilainen Suomea koskeva tiedotus, *Päivälehti* 14.08.1918.

⁹² Majander ym. 2006, 120.

⁹³ Suomen kuninkaan valitsemisesta, *Päivälehti* 15.08.1918.

4 Syksy, kuningas tulee, oletko valmis?

4.1 Prinssi vastaa kutsuun

Epävirallista tunnustelua ja pohdintaa kuninkaasta oli eri piireissä tehty pitkin kesää, ja kuten jo aiemmin on mainittu, olivatpa Suomen innokkaat Saksan suurlähettiläät jo varhain keväällä laittaneet oman lusikkansa soppaan. Elokuussa 1918 oli kuitenkin aiempiin tunnusteluihin verrattuna täysin toinen ääni kellossa. Eduskunnan mandaatti tarkoitti sitä, että kuningasta voitiin nyt todella etsiä ja hallituksella oli lupa harjoittaa asiassa virallista ja sitovaa diplomatiää. Elokuun lopussa Saksaan lähti senaattori Onni Talaksen johtama kuninkaanvaltuuskunta, josta Raivaajakin tiesi uutisoida.⁹⁴ Valtuuskunnan tehtävä oli selkeä, löytää Suomelle sopiva kuningas.⁹⁵

Syyskuun alussa lehtiä puhutteli kysymys monarkian kannatuksesta kansan parissa. Raivaajan mukaan ”Lahtarihallitus harjoittaa ilmeistä mielivaltaa”, ja lehti jatkaa kuinka Suomen senaatti käyttää lainsäädäntäkoneistoa perustuslainvastaisesti, saaden sen näyttämään siltä, kuin kansa haluaisi monarkiaa. Samalla toistuu Raivaajan vanha teesi, kuinka sosiaalidemokraattien edustajat ovat joko vangittuna, karkoitettuna tai ”mestattuna”. Lisämausteena Raivaaja uutisoi, kuinka kaksi sosiaalidemokraattia vangittiin jopa monarkiapäätökseen johtaneen täysistunnon edeltävänä päivänä, sen jälkeen kun oli saatu tietoon näiden aikeista äänestää monarkiaa vastaan.⁹⁶ Pidätysuutinen viitanee sosiaalidemokraattisen puolueen edustajien Santeri Louhelaisen ja Albin Koposen heinäkuun puolessa välissä tapahtuneeseen vangitsemiseen.⁹⁷ Pidätyksellä ei kuitenkaan ollut mitään tekemistä kuninkaanvaalin kanssa, ja monarkisteille oli toki ollut jo keväästä asti selvää, että sosiaalidemokraattien edustajat poikkeuksetta olivat tasavaltalaisten puolella.

Myös Päivälehti otti syyskuun alkupuolella kantaa monarkian kannatukseen ja kirjoitti “Suomalaiset eivät tahdo kuningasta” -otsikon alla kuinka “Kenties on kuningasvallan kannattajia, mikäli sanotaan, korkeintaan noin 25 prosenttia ja näistä suurin osa Helsingin läheisyydessä, ja nämäkin tahtoisivat pikemmin skandinavialaisen kuninkaan kuin saksalaisen”.⁹⁸

⁹⁴ Suomen asema varsin vaikea tällä hetkellä, *Raivaaja* 26.08.1918.

⁹⁵ Manninen ym. 1992, 337.

⁹⁶ Suomen lahtarikuningashomman kannunvalammista valiokunnassa, *Raivaaja* 06.09.1918.

⁹⁷ Sosialistiedustajat, *Aamulehti* 18.07.1918.

⁹⁸ Lahtarihallitus harjottaa ilmeistä mielivaltaa, *Päivälehti* 10.09.1918.

Merkillepantavaa on, että kannanotto vaikuttaa olevan Päivälehdessä ensimmäinen monarkiaan negatiivisesti suhtautuva uutinen aiemman neutraalin tai jopa varovaisen positiivisen linjan sijaan. On myös huomionarvoista, että kyseessä oli koko vuoden 1918 toiseksi viimeinen monarkiakeskusteluun kantaa ottava uutinen Päivälehdessä. Viimeinen uutisointi tapahtui 25. marraskuuta, monarkiakysymyksen käytännössä jo ratkettua. Päivälehti vaikutti siis syyskuun alun jälkeen enemmän tai vähemmän sanoutuvan irti koko valtiomuotokiistasta uutisoimisesta, jääden kyseisen uutisensa perusteella jokseenkin monarkiaa vastustavalle kannalle.

Saksassa Suomen kuninkaanvaltuuskunnan työ kantoi hedelmää yhdeksäntenä syyskuuta, kun muutaman mutkan kautta kautta Suomen hallitsijaehdokkaiden kärkeen kiilannut Hessenin maakreivisuvun prinssi Friedrich Karl Ludwig Konstantin von Hessen-Kassel antoi virallisen suostumuksensa kuninkaanvaltuuskunnalle, edellyttäen kuitenkin että kuninkaanvaalissa hän saa riittävän kannatuksen.⁹⁹ Raivaaja otsikoi kolmea päivää myöhemmin ”Kuninkaankokelas löydetty”. Uutinen ei kuitenkaan tällä kertaa mahdu etusivun paraatipaikoille, ja on muutenkin erittäin lyhyt. Jutussa todetaan vain, että Hessenin prinssi ”Friedrich Carl” on halukas vastaanottamaan Suomen kuninkaan paikan, ja että Suomen eduskunta tulee toimittamaan hänen valintaansa liittyvän kuninkaanvaalin 26. päivänä syyskuuta.¹⁰⁰ Uutinen on Raivaajan aikaisempaan tyyliin nähden hillitty ja asiapitoinen, eikä sisällä tällä kertaa minkäänlaista irvailua aiheesta. Sävy muuttui totuttuun suuntaan kuitenkin jo neljä päivää myöhemmin, jolloin lehti vahvisti saaneensa myös toisesta lähteestä tiedon Friedrich Karlin suostumuksesta. Tällä kertaa uutinen on lehden paraatipaikalla isolla otsikolla ”Lahtarit saavat kuninkaan”.¹⁰¹ Viikkoa myöhemmin Raivaaja palaa vielä asiaan ja uutisoi ”Suomen lahtarit eivät vaan saa kuningasta”, kertoen kuinka Hessenin prinssi on kieltäytynyt kunniasta Saksan sosialistien nostettua asiasta äläkän.¹⁰² Totta onkin, että noihin aikoihin Saksassa sosialistiset lehdet kirjoittivat kärjekkäästi aiheesta.¹⁰³ Ei kuitenkaan ole totta, että Karl Friedrich olisi tuolloin kuninkuudesta kieltäytynyt, sillä tämä tapahtui lopulta vasta 14. päivänä joulukuuta.¹⁰⁴

⁹⁹ Vares 1998, 238–240.

¹⁰⁰ Kuninkaan kokelas löydetty, *Raivaaja* 12.09.1918.

¹⁰¹ Lahtarit saavat kuninkaan, *Raivaaja* 16.09.1918.

¹⁰² Suomen lahtarit eivät vaan saa kuningasta, *Raivaaja* 23.09.1918.

¹⁰³ Huldén ym. 1988, 157.

¹⁰⁴ Meinander 2012, 35.

4.2 Vaalilla valittu kuningas

Varsinainen kuninkaanvaali toimitettiin Suomessa ylimääräisillä valtiopäivillä viimein yhdeksäntenä päivänä lokakuuta 1918. Symboloidakseen tukea eri säädyiltä, Friedrich Karlia esitti kuninkaaksi valtiopäiville Ilmajokelainen talonpoika J.E. Antila ja ehdotusta kannatti R.A.Wrede, suomenruotsalainen aristokraatti. Vaalin tulos oli eduskuntaa sitova, mutta lopullinen kuninkuuden toteutuminen edellytti vielä Friedrich Karlilta vaalin tuloksen vastaanottamista.¹⁰⁵

Raivaaja uutisoi kaksi päivää vaalin toimituksen jälkeen etusivun suuren otsikon ”Suomen kuningaskysymys toistaiseksi ratkaistu” alla, kuinka eduskunnan monarkistiset ainekset valitsivat Hessenin prinssin Suomen kuninkaaksi tasavaltalaisen aineksen kieltäytyttyä ottamasta osaa äänestykseen,¹⁰⁶ mikä pitikin täysin paikkansa.¹⁰⁷ Uutinen oli asiallinen ja vailla ivailua, joskin uutisen väite ”Viimekuussa teki uusi kuningas kiertomatkan Suomessa vahvan vartioston saattamana, neuvotellen valkokaartilaisten johtohenkilöiden kanssa eri paikkakunnilla” ei pidä paikkaansa. Friedrich Karl ei nimittäin elämänsä aikana milloinkaan vierailut Suomessa.¹⁰⁸ Seesteisen aloituksen jälkeen Raivaajan uutisointi sai pian lisää kierroksia, ja kuninkaanvaalista uutisoitiin lehdessä jopa neljänä peräkkäisenä päivänä kuun puolessa välissä. Raivaaja siteeraa 14. lokakuuta ilmestyneessä lehdessä saksalaisen Frankfurter Zeitung -lehden ironista kannottoa ”Nyt onkin sopiva tilaisuus moisen vaalin toimittamiseen”,¹⁰⁹ millä viitataan sarkastisesti sen hetkiseen tilanteeseen, jossa Saksan tappio ensimmäisessä maailmansodassa alkaa olla kaikille ilmeistä.

Raivaajan ivallisena tarkoitettu sitaatti on varsin osuva. Myös Suomen monarkistien keskuudessa Saksan tulevaisuudennäkymien heikkeneminen tiedostettiin varsin hyvin, ja monarkistien vielä loppukesästä tiiviit rivit alkoivat lokakuussa rakoilla. Miltei välittömästi kuninkaanvaalin toimittamisen jälkeen eräät aiemmin vannoutuneet monarkistit, Paasikivi etunenässä alkoivat nyt olla pessimistisiä hankkeen suhteen.¹¹⁰ Hanke sai lisää kapuloita rattaisiinsa, kun vaalin jälkeen kuninkaanhakureissulle Saksaan lähtenyt komitea sai 18. päivänä lokakuuta Suomesta sähkeen, jonka mukaan Englanti ja Ranska ovat lähettäneet Suomelle nootin, jossa suhtaudutaan erittäin kielteisesti meneillään olevaan

¹⁰⁵ Vares 1998, 128–130.

¹⁰⁶ Suomen kuningaskysymys toistaiseksi ratkaistu, *Raivaaja* 11.10.1918.

¹⁰⁷ Vares 1998, 128.

¹⁰⁸ Huldén ym. 1988, 289.

¹⁰⁹ Kaksimielinen lausunto kuninkaanvaaleista, *Raivaaja* 14.10.1918.

¹¹⁰ Vares 1998, 262.

kuningashankkeeseen.¹¹¹ Mielenkiintoisena yksityiskohtana Raivaajan toimitus oli jo hyvissä ajoin saanut ilmeisesti vihiä kyseisestä nootista, sillä se uutisoi 15. lokakuuta isolla otsikolla ”Ranska katkaissut valtiolliset välinsä Suomen kanssa”, ja jatkaa sen johtuvan ”Lahtarihallituksen toimeenpanemasta valtiokaappauksesta” sekä saksalaisen prinssin kutsumisesta maan hallitsijaksi.¹¹² Päivää myöhemmin Raivaaja julkaisi pitkän valtiomuotoa käsittelevän artikkelin jossa se uutisoi ettei ”Kuninkaan kruunu kelpaakaan”, lisäten että ”Hessenin prinssi kieltäytynyt vastaanottamasta Suomen kuninkaan kruunua ellei valinta ole yksimielistä, mitä se ei ole.”¹¹³ Vielä seuraavana päivänä Raivaajassa kirjoitetaan kuinka Suomen kuninkaanvaltuuskunta on lähtenyt Saksaan hakemaan kuningasta Suomeen, ja kuinka erään tukholmalaisen lehden mukaan tilanne on Suomessa sekava ja ”Ilmeiseltä näyttää, että Hessenin prinssi, vaikka hänet onkin valittu Suomen kuninkaaksi, ei kuitenkaan milloinkaan tule Helsinkiin lähtemään.”¹¹⁴

Tämä osoitti erinomaista reaalipoliittista silmää tukholmalaisen Nya Daglight Allehandan toimittajalta, mutta myös uutisen uudelleen julkaissut Raivaaja tuntui lokakuussa olevan aiempaa paremmin perillä hallitusmuotokiistan yleisistä linjoista ja tapahtumista. Myös Saksan päässä jo lähes Suomen kuninkaan titteliä kantava Friedrich Karl ymmärsi hyvin Saksan heikkenevän sotamenestyksen mukanaantuoman reaalipoliittisen tilanteen, ja päätyi lokakuun 17. päivänä sekä vielä toistamiseen marraskuun alussa lykkäämään vastaustaan Suomen kruunun vastaanottamisesta.¹¹⁵

4.3 Haaveet kaatuu

Saksassa tapahtui yhdeksäntenä päivänä lokakuuta 1918 vallankumous, jossa keisarivalta kumottiin. Kahta päivää myöhemmin Saksa antautui ensimmäisessä maailmansodassa, mikä katkaisi lopullisesti siivet Suomen monarkiahaaveilta.¹¹⁶ Monarkistit, joille monelle hanke oli ollut tärkeä nimenomaan Saksasta saatavan ulkopoliittisen turvan takia, ymmärsivät että tuo aspekti oli nyt poistunut, ja oli pikemminkin hakeuduttava ympärysvaltojen suosioon.¹¹⁷ Tuota agenda ei edesauttanut veljeilyn jatkaminen Saksan kanssa. Muutamaa fanaattisinta monarkistia lukuunottamatta ymmärrettiin siten, että monarkiatie oli nyt loppuunkuljettu ja

¹¹¹ Vares 1998, 268.

¹¹² Ranska katkaissut valtiolliset välinsä Suomen kanssa, *Raivaaja* 15.10.1918.

¹¹³ Kuninkaan kruunu ei kelpaakaan, *Raivaaja* 16.10.1918.

¹¹⁴ Tilanne Suomessa ”hieman sekava”, *Raivaaja* 17.10.1918.

¹¹⁵ Manninen ym. 1992, 357.

¹¹⁶ Meinander 2012, 34.

¹¹⁷ Meinander 2012, 34.

seuraava askel Suomen sisäpolitiikassa olisi eduskuntavaalien järjestäminen, mitä seuraisi epäilemättä tasavaltalaisen hallitusmuodon asettaminen ja vahvistaminen.¹¹⁸

Myös Atlantin takana selvästi ymmärrettiin marraskuussa pelin olevan pelattu. Koko marraskuun aikana Raivaajan uutisoinnissa sivuttiin aihetta vain kahdesti. Päivälehti puolestaan palasi yli kahden ja puolen kuukauden hiljaiselon jälkeen sivuamaan aihetta kertaalleen. Lehdissä ei marraskuun aikana edes suoraan uutisoitu monarkiahankkeen kaatumisesta. Molemmissa lehdissä vain todetaan hyvin samantyyllisissä uutisissa Suomessa pidettävän helmikuussa eduskuntavaalit, joiden jälkeen lopullisesti päätettäneen hallitusmuotoasiasta. Samalla kerrotaan molemmissa lehdissä Mannerheimiä pyydetyn valtionhoitajaksi vaaleihin asti. Huomionarvoista on, että kumpikaan lehti ei tässä kohtaa enää retostelee tasavaltalaisten voitolla, eikä edes Raivaajassa ivailla monarkiahankkeen kaatumiselle. Lehdissä jopa kunnioitetaan hanketta antamalla ymmärtää, että hanke olisi vielä teoriassa voimassa, ja ratkistaneen vasta eduskuntavaalien jälkeen.¹¹⁹ Joulukuussa Raivaaja uutisoi vielä kertaalleen Mannerheimin aikeista hajottaa eduskunta ja järjestää vaalit, joiden jälkeen hallitusmuotokiista lopullisesti ratkaistaan.¹²⁰ Näin lehdet siis Saksan antautumisen jälkeen tässä esitettyjä yksittäisiä mainintoja lukuunottamatta vaikenevat runsaat puoli vuotta kiivaana velloneesta hallitusmuotokiistasta

Lähinnä muodollisuutena Friedrich Karl vapautti vielä joulukuun puolessa välissä Suomen hallituksen kuninkaanvaalin tuloksesta, ja tieto saatettiin julkiseksi 27. joulukuuta.¹²¹ Tätä ei Raivaajassa tai Päivälehdessä huomioida enää mitenkään, Suomenkin lehdissä vain vähäisessä määrin.¹²² Maaliskuun 1919 eduskuntavaaleissa tasavaltalaiset saivat huomattavan enemmistön, ja vuonna 1918 lepäämään asetetut esitykset monarkistisesta hallitusmuodosta kaadettiin uuden eduskunnan käsittelyissä selvin lukemin. Kesäkuun 21. päivänä 1919 eduskunta ratifioi Suomelle uuden tasavaltalaisen hallitusmuodon, jonka valtionhoitajana toiminut Mannerheim vahvisti kuukautta myöhemmin. Kiista hallitusmuodosta oli lopullisesti ratkaistu.¹²³

¹¹⁸ Vares 1998, 288–290.

¹¹⁹ Lisätietoja tapahtumista Suomessa, *Raivaaja* 19.11.1918; Suomessa vaalit helmikuussa, *Päivälehti* 25.11.1918.

¹²⁰ Mannerheim selittää suunnitelmiaan, *Raivaaja* 18.12.1918.

¹²¹ Vares 1998, 300.

¹²² Vares 1998, 300.

¹²³ Vares 1998, 302–303.

5 Disinformaatiota ja sisäpiiritietoja

Toisinaan unholaan jäänyt vuoden 1918 valtiomuotokamppailu oli kiinnostava palanen Suomen poliittista historiaa ja suvereenin kansakunnan alkuvaiheita. Omanlaisensa ikkuna tuohon tapahtumasarjaan avautuu amerikansuomalaisten sanomalehtien välityksellä. Etenkin Raivaajan status sosialistisena lehtenä tuo tarkasteluun oman ulottuvuutensa tilanteessa, jossa sosialistiset lehdet olivat Suomessa pannassa. Raivaaja olikin hyvin aktiivinen uutisoimaan Suomen hallitusmuotokiistasta. Vuoden 1918 toukokuusta marraskuuhun joka viides Suomea koskeva uutinen Raivaajassa sisälsi vähintään maininnan hallitusmuotokiistasta. Päivälehti yltää samoihin suhdelukuihin, mutta määrällisesti aiheesta uutisointi oli Raivaajassa aktiivisempaa.

Ennako-oletuksen mukaisesti, Raivaaja oli kiistan alusta alkaen selvästi tasavaltalaisella kannalla, ja erottui provoisoivilla uutisillaan asiallisen neutraalissa uutisoinnissa pitäytyneestä Päivälehdestä. Neutraalin sävyn vuoksi oli Päivälehden kantaa hallitusmuotokiistaan vaikeampi määrittää, joskin alkusyksystä Päivälehtikin vaikuttaa kallistuneen tasavaltalaisuuden puolelle, lopettaen sen myötä käytännössä uutisoinnin koko aiheesta.

Raivaajan asettuminen tasavaltalaiselle kannalle vastasi hyvin valtiomuotokiistan poliittisia linjoja Suomessa, ja asettuminen monarkistiselle puolelle olisikin ollut varsinainen yllätys. Sen sijaan Päivälehden pysyttäytyminen neutraalina, ja kallistuminen jopa tasavaltalaiselle kannalle alkusyksystä poikkesi Suomessa ilmestyneiden porvarillisten lehtien suhtautumisesta kiistaan. Suomessa suunta nimittäin oli pikemminkin niin, että syksyä kohti yhä useampi porvarillinen lehti siirtyi tasavaltalaiselta tai neutraalilta kannalta monarkismin kannalle. On vaikea sanoa, mikä syyskuun alussa aiheutti edellämainittun muutoksen Päivälehdessä. Voi hyvin ajatella asian olleen yhteydessä siihen, että Yhdysvalloissa sodan vuoksi erittäin saksalaisvastaisen ilmapiirin vallitessa ei haluttu Saksaan assosioitumalla provosoida uutta isäntää, jonka tuvan oven väliin yritettiin samaan aikaan omaa jalkaa kammata.

Mielenkiintoinen havainto tutkimuksen perusteella oli hallitusmuotokiistaan liittyvän uutisoinnin sekavuus ja suora virheellisyys, johon molemmat Raivaaja sekä Päivälehti syyllistyivät vuorollaan. Välillä lehtien tiedot Suomen tapahtumista olivat hyvinkin tarkkoja ja ajantasaisia, välillä taas täysin perättömiä. Toisinaan jopa yksittäisen uutisen sisällä saattoi olla suoria ristiriitaisuuksia aiheeseen liittyen. Aiemmin julkaistua virheellistä tietoa ei

myöskään seuraavissa numeroissa pyritty millään tavoin oikaisemaan, vaikka uudemman uutisoinin perusteella oli ilmeistä että toimituksessa oltiin virheistä tietoisia. Näistä virheistä ja epäjohtonmukaisuuksista johtuen aikansa lukijan on epäilemättä ollut haastavaa muodostaa lehtien perusteella totuudenmukaista kuvaa hallitusmuotokamppailun tilanteesta etenkin heinä-elokuussa 1918. Havainto on myös siinä mielessä mielenkiintoinen, että Svärdirn mukaan sisällissodan tapahtumista sai Raivaajaa lukemalla erinomaisen kuvan.¹²⁴ Kiinnostavana detaljina uutisoinnista on syytä mainita Raivaajan selvät ”sisäpiiritiedot” joistakin asioista. Ajoittain vaikutti nimittäin siltä, että Raivaaja oli asioista perillä jopa ennen Suomen hallitusta.

¹²⁴ Svärd 2008, 75–76.

Lähteet

SANOMALEHDET

Aamulehti, Tampere 1918.

Päivälehti, Fitchburgh 1918.

Raivaaja, Duluth 1918.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Huldén, Anders, Ritva Lassila, Hessenin Prinssi Friedrich Karl, ja kustantaja Kirjayhtymä: *Kuningasseikkailu Suomessa 1918*. Kirjayhtymä, Helsinki 1988.

Kero, Reino: *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1997.

Kero, Reino: *Suureen Länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1996.

Kolehmainen, John I: *Sow the Golden Seed. (A History of the Fitchburg (Massachusetts) Finnish-American Newspaper Raivaaja (The Pioneer) 1905-1955)*. Fitchburg (Mass.). Raivaaja Publishing Company, 1955.

Majander, Mikko, Uola, Mikko, Vares, Vesa: *Suomen eduskunta 100 vuotta. 3, Kansanvalta koetuksella*. Edita, Helsinki 2006.

Manninen, Ohto, Pertti Haapala, Juhani Piilonen, Jukka-Pekka Pietiäinen, Pertti Luntinen, Turo Manninen, Jukka-Pekka Pietiläinen, ja Valtionarkisto: *Itsenäistymisen vuodet 1917-1920. 3, Katse tulevaisuuteen*. Helsinki: VAPK-kustannus, 1992.

Meinander, Henrik: *Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle*. Schildts & Söderströms, Helsinki 2014.

Metsämäki, Antti: *Suomen sisällissota amerikansuomalaisessa Industrialisti-lehdessä vuosina 1918-1919*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, Turku 1999.

Remy, Johannes, Salla Jokela, Hannu Linkola, ja kustantaja Gaudeamus oy. *Ukrainan historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2015.

Svärd, Joni: *Aatteiden kahlitsemat sanat: Amerikan Suomettaren, Raivaajan ja Toverin amerikansuomalaisille lukijoilleen välittämä kuva Suomen sisällissodan syistä ja tapahtumista marraskuusta 1917 valkoisten voitonparaatiin toukokuussa 1918*. Pro gradu - tutkielma, Turun yliopisto, Turku 2008.

Vares, Vesa: *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus*. WSOY, Helsinki 1998.

Liitteet

Liite 1. Raivaajan ja Päivälehdin kaikki Suomea koskevat uutiset sekä uutiset liittyen hallitusmuotokeskusteluun lukumääräisesti toukokuulta marraskuulle vuonna 1918.

	Kaikki Suomea koskevat uutiset		Hallitusmuotoon liittyvät uutiset		Hallitusmuotouutisten osuus prosentteina	
	Raivaaja	Päivälehti	Raivaaja	Päivälehti	Raivaaja	Päivälehti
Toukokuu	59	27	12	5	20	19
Kesäkuu	21	9	4	4	19	44
Heinäkuu	38	21	10	2	26	10
Elokuu	31	19	6	5	19	26
Syyskuu	24	7	7	1	29	14
Lokakuu	16	1	6	0	38	0
Marraskuu	16	10	2	1	13	10
Yhteensä / keskimäärin	205	94	47	18	23	18